

need
men
✓

Her as det^{ver} top
stemplings of side
best measure sta
Anders Sydelman

S.P.

8881

8673

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 35

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Lindsås

Emne: Elbygging

Bygdelag:

Oppskr. av: Anders Eijeldnes.

Gard: Eijeldnes

(adresse): Lindsås

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

A.

1. Ja, det berder, men det er min Eijeldnes nr. Folk har ikke blikk lenger, og teivvalde og blikk som dei brukte ved bygging er reddotlene og bente. Men likvid er det enno ein og annan som har sakene i orden, og har bygga på gammal vis. Så alle tradisjon om bygging er ikke bente enno.

3. Orsaka med at folk mykje har sluttet å bygga er no vel helst det at det har fylgt så mykje slak med arbeidet og at det er min lekniut med å høyre det ferdigt.

4. Av og til bygga folk av røkkever eller rivup og einvlog (bristelag). Dette var lekniut og brukte ikke så mykje arbeid. Dei brukte så t. d. ein $\frac{3}{4}$ tejel einvlog og rette røkkever eller rivup, eller begge deler. Så var blandinga rett i ein slamp e. l. og når det var passelig tinnke ca. 35-36°, sette ein gjær til, sette det på ein varm sked og dekket det godt til. Når det held opp å gjæra, hadde

Sp. 2347.

ein det på flasker og korka det til.

5. Ein lagar no i stundom eit slags öl av (Tomte's heimbygg) Men riktig öl var ildige bakte til jolar e.l.

B. Den gamle heimbygging

7. Her var det alltid kavau som byggja, og elles skulle med mallet til alt var ferdigt.

8. Her bygd hadde ein meistarbyggjar som måtte byggja når det var til bylling og begravelse, eller byggja must kvar mann til seg sjölv.

9. Om det var fleire husebytar på ein gard, blei dei seg gjerne sameiar og byggja ilag, og delte det seinare.

10. Som regel vart det byggja^{te} jöl og bylling og begravelse, stundom og til slottene.

11. Det var ingen regel for kor mykje det skulle byggast til jolar e.l. men når ein først byggja, så laga ein gjerne til på ein felle ei tunne öl. (ca. 3-4 auker) Dei held

12. Folk held det for ei dra å ha öl liggande til hjelpdige gjestar
E. Matt.

13. I gammel tid, til omkring 1850, kjøpte folk gjerne malt, berre når ein skulle byggja til gravöl

14. Det komst ein bakte til malt, var helst av gardens arving. Ein ville no gjerne ha mallet av bygg åleine, men hadde ein ildige avla bygg på garden

Flbygging

kjøpte ein ~~støt~~ halvdel av maltet i byen og den andre halvdelen var havre.

Det kunne og at dei bygga av berre havre. Men det skulle minn bli av havre enn av bygg bli i tunna, og ikkje var det så godt heller av berre havre.

15. Det var alltid like det beste kornet til melking.

16. Kornet som skulle melkast var lagt i bløyd i ein sekke, i ei slo eller ein sekke. Men ein måtte passa på at kornet ikkje fæud. Viiverts dag la ein sekken gjorne ned i eit slove som i fjøret. Mallet måtte ha det romsleg i sekken, såis at ein 50-60 kg var bytt i 2 sekker. Ullens kjerne sekken springast når kornet var bløytt.

17. Var det viiverts dag og heller kaldt i vent, plan ein laga kornet liggja i slaupe i ⁽³⁾ ~~de~~ samdøyer, men var det sumperts dag og varmt, måtte ein ikkje laga det stå lenger enn i 2 samdøyer.

18. Så tok ein sekken opp og vatnet og kvitte over. Var det viiverts dag, kunne ein leggja det i fjøret. Men var det sumpert og varmt, måtte ein leggja det på ein sladd der det var forholdsvis kaldt, i kjellarevnl. Ein måtte, medan det var i sekken, jamnt kjemva etter om det tok til å vermdes. Ein måtte passa nøye på dette, for kjente ein først ein liten lunk i kornet, sumdet det ridar så fort at det kunne verta

for varmt & at det berre på ein halv dag. No
 måtte kornet leggjast utover ein blad som ~~mitt~~^{mallet}
 kunne halda ein temperatur på ca. 11-12°.

Om vinden er ein blovelus berre lagly til å leggja
 mallet på. Eller og i fjøren, som ein har som
 der. Legg ein det i fjøret, laga ein gjerne til ein
 kann til dette, men han måtte komme nokre opp
 frå golvet, så ikkje med eller rotterkompepi.

19. Til å byrja med legg ein mallet
 utover så høgt som ei handbreidd og
 klappa det godt til med ei fjøl eller leknaude.

20. Så var det bridd over bekken, aviser eller
 kviklar o. l. At var

21. No var det liggjande til kornet begynte
 skylta røler, men no må ein passa på at
 det ikkje vert for varmt. Straks ein ser at
 mallet har skole røler, må ein surda og brå
 og byrja det ut så ein det ikkje veks
 ramsar i ein klatt eller som ein sora. Ein
 røren i kornet med berre hendene, riv det
 trudd om det klabbar seg. Ein må gjerne
 riva i det ut par gongar om dagen og byrja
 det ut, så det ikkje vert for varmt.

22. På den ein sida av eit korn er ei fura. I
 denne fura kjem spira, og når ho er komen opp
 til i mott spissen av kornet eller $\frac{3}{4}$ av kornets lengd
 må ein avbryta mabliinga. Det kan nok henda at
 ein i eit og anna kornet ser at groren er
 komen ut med spissen, men luger må
 det ikkje komma, så må avbryta mabliinga. Lødde
 ein ikkje tvekke ferdig mett då, legg ein så
 mallet ut over ein ^{lunn} lunn sovert tennet,
 til ein får tvekka i stand. Lysu det seg
 mugg på mallet må ein tørka med

3
E. Malt.

(23) 24. iiv gong.
Linné i kornet kalde me „äl“ foirst då
nån groven var broken ut av kornet. Foo
den tid er det „spise“. Polspira kalde
me for rotspira.

25. I få iiv ligg det til groving og til
det var ferdig gav det iiv ca. 7 dagar.

26. Som regel så skilde iiv ikkje groven frå
mallet, men vart det gjort så hadde iiv
mallet gjorne i iiv dröflermarkina eller
iiv föyste det ifrå i iiv dröflerrog. Men
som regel vart ikkje det gjort. Eg høyrede
aldri gjete at grov eller rot skulle stellig
kornet på ölet.

28. När mallet skulle töskast hadde me få
garnvalt av iiv tyge som var med av
höstlagg. Dette tyge vart kalla „hara“ eller
törktygagg. Iiv kan töska kornet på mange
vis m.a. med å hugge det opp eller
leggja det opp på iiv litt rulling over
iiv kornfyv eller oven, der det er jamm varme.
Men det vanlege er her at iiv skulle til
si töska i iiv grüva.

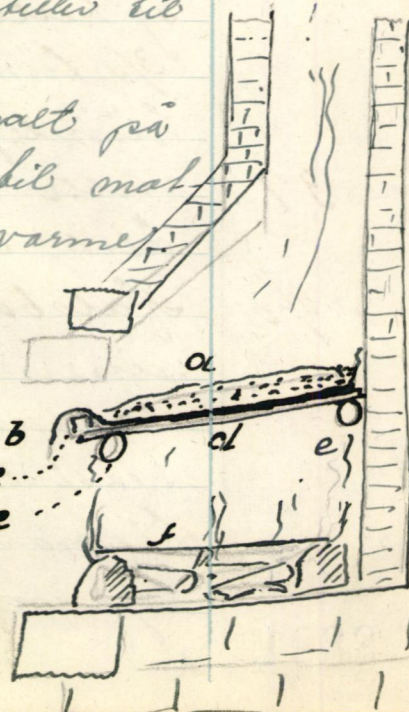
29. När det gav ikkje å töska malt på
saue vis som iiv töskas korn til malt
mjöl. Mallet må ha iiv mildaugdom varme.

Ad 28

Malttörking i grüva:

- a, malt til tösk
- b, hara. c, stengje stopp
- d. ribbar 1"x1" og ca 1" millom-
- rom. e, brestokkar. f, lakke.

8881

- 31 Mallet sküde helst berre kløyvast
 eit og anna heilt korn var passeleg
32. Var kornet for fint, eller aller
 helst, vissle mallet var for mykje
 lürka (breud som one sejer) var
 det vandsynt å leggja lagvis halms
 og mallet for å få det lit å renna.
- 33 Ja. Ein hadde som regel alltid
 ståande malt, i påtornande
 lifelle. Det hende og at ein såg
 hjå grammav lit græväl når ein
 ikkje hadde själv.
- 34 Hümlen var kjøpt hjå Kjellas-
 handlarar i Bergen
- 35 Jå huskar ikkje at ein avlen
 hümlen själv.
- 36 Navn som "Hümlerarbeidet"
 tyder på at her har vore dyrka
 hümler på garden.
- 37 Me brukar enno litt ineloz i åleb
 nops anna vert ikkje nytta her
 for heller.
- 38 Gilsä, röste, ästrakt, åläisa,
 müsteröra, äckaggar (ander, og halms
 og heile) 2 Koparkjeler (1 hüml og
 3/4 hümlkjel), ein krane og ein
 hümleping.
- 39 alle ting som sküde brukast til
 åll, sküde inelogast.
- 40 Halobotten mid silhol inder, og den
 einen som var kokt gyver. Ein
 brukar og halms, men den må
 helst leggjast inder ^{hakk} botnen eller
 flotnar har üpp.
 Grunnen til at orekjappar er fyre-

4.
6. Brygging

lette av sime, er of av det
brinnare lit på ølet.

Silinsridvaden kaller me
for "innderloga" eller "inndergjerd"

41 Tappet i rasken er i fram-
kant og forsynet med mening
krane

42 Ja.

43 Frisk med mykje smør.

44 Ja delvis. Etter ein har brukt
det ein bit av innderlogen, fylles
ein på med vatn og kokar det
i opp, og der det gjev smør som
vart sett i Gilsåen.

Ein rører med smørkrova.

Innderlogen vert smør fyrst sett
i gilsåen for denne skal først
i bruk til smør.

45 Smør og å smør, mestingje

46 Når det drøper av smørkrova
eller ha so vidt stord med
ein hatt på, var han passe
leg tjukk

47 3-4 t.

48 Ja.

49 Ja. Den blir ikkje kokt først

50 Nei, logen må alltid standa
gjev mælet

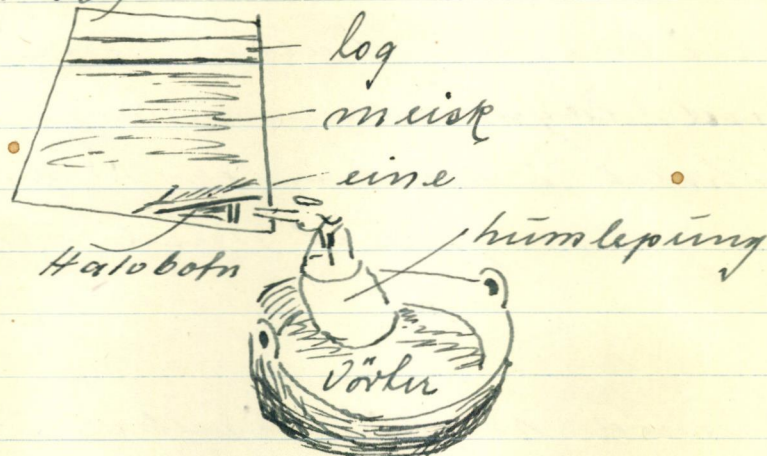
51 Tida frå det er smør til ein
byrgjar lappinga fra rasken bit vera
ca 5 t. rasken har alltid dekke på.

52

Vörtur.

53

Takke. Ein set ein pinne i kransen
 så det vert ein fin stråle. Votta
 renn gjerom ein hümlepung
 (pkt 38)

54

Ja, den vert kontrollert i under
 hille lappinga. Votta skal vera
 klar og röt, og vera mykje klebrig.

Fyr ein lappav, byrjar renninga,
 Tappav ein av ikk på byttos og
 sler det yver igjen, for å klarna
 vorteri

55

So ymse. Kjel, gryte, eller stapp.

56

Nu her ~~tes~~ vert ikkje votta geynd
 men til jul bakar ein gjetne
 vorterbakar av henne.

57

So vert ikkje nytta som medisin
 all vörtur blir kott. Første halv-
 part vert sett kott upp og slegur
 i gilsäden, i den andre halvparten
 vert hümleu kott til han sett.

Denne votta vert silt gjerom
 halm i gilsäden

58

Var votta god, og ein gjer det gjukt
 (for like etter) vert det slikt öl, og
 imoentt vert det svart eller lunt
 inn ein löt meir etter.

E. Bygging

- 59 Det som var att, kallast "meisk"
også drav
- 60 Det vert nytta til svinefor nær
til kvisti.

F. Gjering

- 61 Temperaturen på ølet fant ~~man~~ ^{ein}
ved å halda ølbogen ned. Var
det då jamvart med denne var
det passe varmt til å setja gjerd
kardt (sæden) sette inn vellers dag
på ein varm stad, kjøkket eller stova
Simars dag var det ikkje so nøgje.
- 62 Var ølet forkølet, tok ein lurre av
noko av det ^{gjerde} og vermdet det, og sette
Solis passe temp.
- 63 Jester. Også jer
- 64 Jesti vart løyst opp i den aller
fyrste vøtti, same temp. som ølet
eller kanskje litt yver, og sett inn
stad kor det held seg varmt.
- 65 Vellers dag stod det på ca 18 en
tjupne med halv. So vart sæden
innvikla med vinna halv, og
utampa og yver dekt med sekker
Ker o.l.
- 66 Man regna med at ølet var gjera
når ikkje yverjeri (løyte) samars løypte
att når ein drog ii anse, blev e.l.
gjennom henne.
- 67 Det vart no gjern til at ein

- alle på loket og såg etter, men ga-
 malt nytta dei gjerne i åstøl som
 dei la holdt i ølet. Når ero ølet
 byrgja gjera, kunne dei høyre utaa ^{(mot}
 å opna, at det klukka i stali ^{(dünke}
 68 Overjer og underjer. Det var helst
 brukt overjer til å tørka; men til
 oppbevaring på flaskor gjerne underjer.
 69 På flaskor, lagt i iis brünn. For
 lenge tid ein kunde halda to frisk
 er vand å vita. Ei flaska eg la
 på denne måten var skjedd etter
 eit års tid.
 Den almene måten var å dyppe
 ein halvmåsk i yverjeri og huggja
 han til lurt.
 70 Nei.
 71 Det mest almene var å læra av
 innannen, eller kaupte på bryggerii
 72 Sjå pkt. 66.
 73 Å staka opp. Oppstaka.
 74 Nei.
 75 Ja, alle som vilde av hüsels full
 somakke på ølet. Dei meraste ^{grønnar} ~~stokksanger~~
 var gjerne med på oppstaka.
 Fall ikkje naboane var med, so
 gjekk ein med oppstaka til deira
 76 Nei
 77 Så gjekk ein frå man til man
 og somakke og diskuterte.
 78 Fkje til grøfder, men ellers til
 alle andre liden held dei oppstaka.
 Fjoli had ein grannane samne
 og på same vis var dei atbedne til
 alle.

- 79 Ja, som regel. 7 juli skulde alle
inn som gikk forbi.
- 80 Nei, det kunde ikke fyllest, ^{hittil} for
det skulde la seg oppatt på aukeri.
alm mål var at inn rett i det
med inn finger eller se på teg.
- 81 7 postkjellaren se det held
seg kaldt. var ikke kaggen spelt
kunde det stå seg omintet året,
inn det var godt hümle.
- 82 Sommers dag hümlet man ølet
sterkere, inn det skulle ligge lenge.

G. Muringar og Truer.

- 83 Fargen på ølet vilde inn gjerne
ha sjost. Mørkt øl tyda for mykje
sürke på mæset. vilde inn ha
myrkare øl, brude inn røke korn
i ei panna, eller saula upp det
som fall gjennom heru under sürkinga
- 84 Gjemmer ikke lit det; men ei lita
soga frå Voss: To manne kom på
utjering lit inn manne, og han baud
dem øl i ei heder lita skål og sa at
skåla er lita. Då svara dem inn:
"Er ølet godt er det røkt, og er ølet
dårlegt er det også røkt."
- 85 Både og. Inn kunde ena ihjeppe
men inn rekna det helst for skam
for dem som hadde ord på seg for jant
å ha svart øl
- 86 Ølet vilde inn helst ha sterkt aaltid

men til vinna, gjorde ein gjerne
noke vakkare, finnar, til lyst-
drikke

87 Gjerner ikkje idag til noke lunde
men grunnare til dærligt öl eo
helst desse: Fornykje spirt i mellinga
fornykje surka (brust) og forlite surka.
Det kjende, og so koma smugg i det
helst da sünaris dag.

88 Gjerner ikkje til det.

89 Som vanleg vilde ein brugga so
ingen vakte det

90 Et lenge ölet gjekk i säer, laust
ein gange varsant, for ikkje ä
iöra geringa.

91 Det kan eg ikkje svare på.

92 Kross var skaret i alle bryggerkar
og da gjerne både på botn og lok.

93 Kjendth her for meg

94 Kross een stäl, som for anna troll-
skap.

95 Her ikkje hønt inn det, men
süntræt fekk ei ödelil lönt på
rota.

96 Fikkje på annan måte een som nemnt
i 95.

97 Nokon fast dag til brygginga kjemur
eg ikkje til

98 Den regla Gjerner eg ikkje; men
her sejer dei: "Brennevinn og salt
er godt for alle."

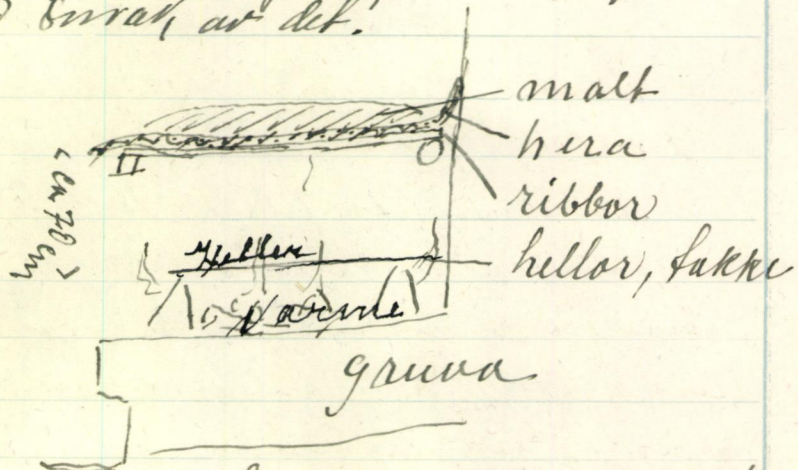
H. Mjöd

Mjöd er ikkje kjendth her.

8673

- det med sin gong
 24 Æ, opire og gro², rola kalfest for rotkevelor.
 25 ca. 5-6 dagar
 26 Nei, mestparten fall frå gjennom heru
 under lurkinga
 27 Nei, det er ikkje det, og ikkje her eg kjend
 nokon vond snakk av det.

28

- Maltet vert lagt på heru i eit lag på ca 10 cm
 ein fyrer under med svak varme.
 under lurkinga rotar ein no og då i maltet
 og flytter det frå og til for å få det janturt.
 29 Nei, det går ikkje. Maltet må ikkje verta varmare⁺⁾
 31 Maltet skulde kvisast lurre. Var ein dag
 eit og anna trillt korn, var det passe
 grovt
 32 På la ein laquis halvv og malt
 33 Visst ein unta dødefall på garden

H. Sjønde

- 34 Ja. Slett av Kjellarhandlarar i Bergen
 35 dei som hadde hümlegard brukte den hümten
 og held fram fullt so god som den kjøpte
 36 hümlegarden låg alltid eit av nokre
 stundt mot nord, altor på syd eller
 vestsida av ein hümegg, bergegg o. l.
 Den vilde her varm og lett jord. Tie
 kvot. Rosta dei iupa allslags lauv

+) end at ein kan halda handi i malte som legg til lurre

6

og rüst. Når blommen var ferdig, vart han
plukka og tørka utyver på eit loftsgolv.
37 Litt iindog i lagingsalogen for å setja
somak på øst, men klarare ol. utan.
Det er ein røyndar. Fekje anna fisebnaðher.

C. Brygging

38

Gilsad (autan 1 eller 2 lunnos)
Röse (1 eller 2 eller ölmengden)
2 lunnkjelar (eller to desse ein 3/4 kjel
1 stamp eller kof til vörker (som det renn i)
ein lit 2 kranar, ein hümlepung.
Ein öbrakt. Ökaggam var: Halotunnos,
hülle og halve andev. Meshörö.
Halobotn med hol i, til röstuv. Plänne
lyttor og 1/2 fuor turr bo ein lauged.

39

Ja, var kar eller kages i rime vart
det röyft med avoul; eller berre
eindog

40

Under i röstuv vart loyt spilduv
delt med halm eller einer, eller og
ein holobotn med silhol, dette kallast
for innderjer. Ölderpinnar var ikkje
brükt, det er krütz berre for å setja farge.

41

No er det allsid framme, var det i
botnen vart dette slengt med i stang.

42

No

8673

42. Nei gamle brukte berre i melog, no brukar
inn i mindet.
43. Einne skilde helst ha mykje beu, eller
folk ein ikkje det so nøye.
44. Meistew vart rokt ut i gjevann
med meiskeråa.
45. Meiskjen, og å meiska.
46. Når det drøp av meiskeråa i 45% vinkel
eller ein kinde hengja halsen på ho
med ho stod i meistew. Ullar skal
han vera tjukk eller tynn i forhold
som ein ynskjer ølet
47. ca. 3 timar i gjevann
48. ja.
50. ~~Nei~~ Nei. Ein har alltid lag i kjelane
ca. 2 timar, ellers er det ikkje so
nøye utan meistew stult i gjevann
eller rosten desse timane, men der er
minst 10 i 5 t. om anlegg
52. Vøtter
53. Takke. Ei lamma renn ut på 6-8 t.
54. Ja, det var då vøttri som sa. Rottens
fælt vilde verta. So skulde vera
søt og klumig.
55. I ein stamp, eller kjel eller høve.
56. Nei, men hinsonora bakte gjerne
vøtterkakor av hume ved julebrygget
og ells og Ranskje.
57. Føtske halvpart vart berre kokt op
den andre halfti vart kokt med
hinnlen lit han eakt. Vintersdag.
fr. 3-4 merk (1/4 kg) i varmt var
nokor meir, ellers hinnla ein gjerne
eller smak og behag. Ein so det

58

Samman i gillsän

Skutt öl fann ein ved å la lile
etter, slutta lidlegt av peninga
svakt öl som ein meir etter.

Ein kalte det gjerne for
fjukt og turt öl.

Var det i lunnade laget kalte
ein det for skuppöl.

Fkt 59-60 o.s.fr. over til side 5